

על חשבות הממשלה להצעותיו של המחנך מטעם או"ם

דברים בישיבה של מועצת המדינה הזמנית, ביום
כח' בסיון תש"ח 5.7.1948

נאום משה שרתוק

5.7.1948

doc00626

ישיבה זו נקרה כדי לדון במעיק אחד ומיוחד: חשבות הממשלה
הזמנית להצעותיו של המחנך מטעם האומות המאוחדות הרוזן ברנאדוס.
אף על פי שפרטי הצעותיו נתפרסמו בעהונות, אינני רואה את עצמי
מחויב למסור - ולו גם בקצרה - דין וחשבון על הצעותיו אלה. למען
היושר עלי להקדים, כי הרוזן הקפיד להדגיש שאין כאן הצעות בסובן
"proposals" אין פה אלא "suggestions" רעיונות, מחשבות
וקווים שהוא מציע לנו לדיון לשם מתרון הבעיה, והוא מדגיש כי
אין הדברים קבועים במסמרות, הם מנוסחים לנסיון, וכל אחד משני
הצדדים רשאי להציע הצעות שכנגד, בלי להיות קשור בהצעות אלה. אני
רואה את עצמי חייב להביע ללא מיסגור את הכיוון שהמחנך הולך בו
במילוי השליחות, שהוטלה עליו מטעם האומות המאוחדות - לסייע למציאת
מוצא של שלום, יציאה מן החסבות הארצישראלית.

ההצעות שלו מנוסחות בחשבה סעיפית:

במעיק ראשון הוא מציע, שלגבי הפתרון, שיש ברעתו לברר את
אפשרות הגשמתו, ייחשבו ארץ-ישראל ועבר-הירדן כחטיבת טריטוריאלית
אחת; הוא קורא לזה: "השטח המקורי של המנדאט הבריטי בארץ-ישראל".
והשטח הזה, המצורף מארץ-ישראל המערבית ומעבר הירדן המזרחי גם יחד,
יהיה מורכב משתי יחידות. בנוסח ההצעות מופיעה המלה "members" -

5.7.1948

doc00626a

שני חברים, לא מופיעה המלה "state" - מדינה; אם כי, כפי שהוסבר לנו בעל-פה, הכוונה היא לשתי מדינות. אבל כדי להקל את הדבר על הקרבים, ראה חרוזן לנכון שלא להשתמש במלה זו.

במסיף שני הוא מציע: שהגבולות בין שתי היחידות האלה ייקבעו בדרך משא-ומתן בין שני הצדדים, בתיווכו של המתווך ובהתאם להצעותיו. המסיף הזה חשוב מבחינת מה שיש בו ומבחינת מה שאין בו. אין בו זכר לגבולות שנקבעו בחכנית 29 בנובמבר 1947, - בדרך כלל אין ההצעות אלה מזכירות את ההחלטה הזאת, וגם במסמכי-הלוואי להצעות אלה נפקד מקומה; לעומת זאת חשוב מה שיש במסיף הזה, והוא שהסו"ם יתנהל בתיווכו של המתווך ולפי הקווים שהוא יציע, והוא מציע את הקווים בנוסח להצעות.

המסיף השלישי קובע את התפקידים והמטרות של הברית הבאה בין שתי הארצות: שאותן שתי היחידות יהיו יחד "אחדות" (המלה המופיעה במסמך האנגלי היא "union"). אותו מסיף שלישי מסביר את המטרות ואת התפקידים של ה"יוניון" הזה. המטרות הן לספק אינטרסים כלכליים משותפים, לנהל שירותים כלכליים משותפים, כגון: סכס, לבצע מפעלי-פיתוח משותפים ולתאם את מדיניות-החוץ ואת אמצעי-ההגנה של שתי הארצות.

המסיף הרביעי קובע את האורגאנים המנהלים של הברית הזאת. מדובר על מועצה משותפת או על אורגאנים אחרים, ששני הצדדים יבואו לידי הסכם על הקמתם.

במסיף החמישי מדובר על הסמכויות של שתי המדינות. כאן מובאות בחשבון האפשרות שתהיה איזו אמנה בין שני הצדדים, והיא חסירה את היחסים ביניהם וחקבע את העניינים המשותפים ואת זיקתם ההדדית. ומחוך כפיפות לחקנות שייקבעו באמנה זו יהיה חופש גסור לכל צד בעניינים הנוגעים לו - לרבות ענייני חוץ.

5.7.1948

נאום משה שרת

doc00626b

הסעיף השישי דן בשאלת העליה. לכחילה נקבע שהעליה היא אחד הענינים הנתונים לסמכותו של כל צד, אבל מיניה-וביה באה הגבלה של הסמכות הזאת: נאמר כי בעבור שנתיים-ימים מיום כניסת החסדר הזה לתקפו (קודם לכן החיה העליה חפשיה, לפי קביעת כל צד) יהיה כל צד רשאי להביא לפני המועצה הצעה, שהמועצה תדון על סדירות העליה של הצד השני. ואם המועצה לא תוכל להגיע לידי החלטה בשאלה זו - יועבר הענין למועצה הכלכלית והסוציאלית של האומות המאוחדות. בכל הסמך לא מדובר על הרכב המועצה, אבל בעל-פה תוסבר לנו שהכוונה היא להרכב פאריסטי. אם הצדדים לא יבואו לידי הסכם, תחזור המועצה הכלכלית והסוציאלית בשאלת סמדי העליה, מתוך החשבות בעקרון יכולת הקליטה - והחיווך יחייב. צויין בהסברות שבעל-פה, כי לא נקבע שום סידור לביצוע הדבר הזה; הוזה אומר, שהאופי המתייב יהיה רק אופי מחייב מבחינה מוסרית. אך בכתב נאמר: "would be binding".

הסעיפים השביעי והשמיני מדברים על חופש הדת והמצפון ועל שמירת המקומות הקדושים. הסעיף התשיעי והאחרון יש לו חשיבות חיונית: הוא קובע, שכל אותם האנשים אשר בעקב הסתומות בארץ עקרו ממקומות מושבותיהם, יוכלו לחזור אליהם ולהיאחז מחדש ברכושם. זהו פתשגן הכתב - חשע הצעות.

לזה, כפי שאמרתי, מצורף מסמך קצר הדן בשאלת הגבולות. זהו בעצם נספח לסעיף השני של ההצעות, בו נקבעים קווים למשא-ומתן על הגבולות בין שני הצדדים. מכללא אתי יכול להסיק, שנקודת-המוצא היא החכנית של ה-29 בנובמבר - אם כי אינה נכונה במפורש, ומה שנאמר כאן נאמר בגדר שינויים ותיקונים באותה החכנית.

סעיף 1 אומר: כלילת הנגב כולו או מקצתו בשטח הערבי.

סעיף 2 אומר: כלילת הגליל הערבי (גבולותיו לא פורשו) כולו או מקצתו בשטח היחודי.

5.7.1948

נאום משה שרת

doc00626c

סעיף 3 דן על ירושלים. כאן ישנה קביעה, שעוד לא הייתה כמותה בשום מסמך לא-ערבי עד עכשיו, דבר לגמרי חדש בכל הספרות של מסקנות בינלאומיות - או גם מסקנות בריטיות - לגבי עתידה של ארץ-ישראל, שנפרסמו רשמית עד היום. נאמר במפורש כלפי העיר ירושלים " the City of Jerusalem " - כלומר, ירושלים ומביבותיה, שתיכלל במריטוריה הערבית, עם אוטונומיה מוניציפאלית לעדה היהודית והסדר מיוחד לשמירת המקומות הקדושים.

סעיף 4 נוגע ליפו. נאמר בו: עיון במעמדה של יפו (consideration of the status of Jaffa).

סעיף 5 אומר, שיש להקים נמל חפשי בחיפה, ששטחו יכלול גם את בחי-חזיקוק ואת קצות הצינור - " terminals ".
סעיף 6 קובע הקמת נמל-אוויר חפשי בלוד.

אלה הם ששת הסעיפים הטריטוריאליים. בפירסום בעהונות נחערבבו הדברים. אך למען הדיוק אני חוזר ואומר שישנו מסמך בן 9 סעיפים הקובע עקרונות סדיניים ואדמיניסטרטיביים, וישנו נספח לסעיף השני, הקובע קווים בענין הגבולות.

שני הסמכים האלה מלווים עוד בשני ניירות נוספים. האחד הוא מעין מבוא - בו מסביר המחנך כיצד הוא ניגש לענין, וכיצד התאמן להביא בחשבון את האינטרסים של שני הצדדים, אחת-אחרות שלהם ואת החששות שלהם, וניסה לבחון אותם במאזני חיושר וגם נוכח העובדות של המציאות הקיימת. הוא בא לידי מסקנה, שאין לצפות לכך, שאחד משני הצדדים יסתלק מהאינטרסים העיקריים שהוא עומד עליהם. עם זה הוא בא לידי מסקנה, שיש שני מבנים משותפים בין שני הצדדים: כי שניהם מסכימים שטוב יהיה, אם יהיה שלום בין שני הצדדים, ושניהם מסכימים שיש אינטרסים כלכליים משותפים לשני הצדדים. הוא מסביר, כי ההצעות האלה אינן הצעות קבועות

5.7.1948

נאום משה שרת

doc00626d

במסמרות, אלא הן פתיחה למו"מ, וכל צד רשאי להעלות הצעות משלו. הוא מסכים להקדיש זמן למו"מ - אם יש תכלית לענין. אבל אם אין תכלית לענין - יודיע מיד את העובדה הזאת למועצת-הבטחון, והוא שומר לעצמו את הזכות להגיש למועצה גם את מסקנותיו לגבי המצב. לזה נלוו סכתב אישי אל שר-החוץ, שבו הוא מציע, כיצד להתנהג לגבי בירור הענין. הוא מציע שלאחר שהממשלה תדון בדבר, אני, או אולי עוד חברים של הממשלה, נבקר אותו ברודום ושם ננהל אתו שיתות במשך יומיים-שלושה. הוא מפציר, שלא ניהפז לרחות דחיה מוחלטת את הצעותיו. על-כל-פנים מבקש הוא, שלא נפרסם את הצעותיו ולא נפרסם את תגובתנו עליהן, עד אם נפגש אתו ונשוחח בעל-פה.

הממשלה דנה בדברים אלה והחליטה: מאחר שהערבים סירבו ללכת לרודום, ועמדו על כך שחרוזן יבוא לקאהיר (ביחוד לאחר שנתפרסם חוכן הצעותיו בדרכים בלתי-רשמיות) - לא ילך נציג הממשלה לרודום. חרוזן אמנם בא היום הנה, הית מוכן לשבת הערב, אך בגלל ישיבת המועצה החקיים פגישתנו רק מחר בבוקר.

בינתיים דנה הממשלה בדבר פעם ופעמיים, ובישיבת השניה נוסחו המסקנות. כמעט שלא היו חילוקי-דעות על המסקנות שהוחלט למסור לרוזן. ברור שהכתב שיימסר לרוזן ישמש בסיס לשיחה בע"פ.

בתשובתנו נעמוד על הנקודות הבאות. נפתח בחבעת. תמחון על שני דברים: ראשית - על שבכל המסמך ובמקרה המסמכים אינן מזכרת, אף במלה אחת, התחלטה התיססורית של עצרת האומות המאוחדות, שהוא בעצם שליחה, התלמה שחיא כיום שרירה וקיימת כמסקנה-חדין הבינלאומי היחיד, שהוא בר-תוקף לגבי סידור המשטר בארץ-ישראל. אנחנו קובעים בתמחון שהמתווך התעלם כנראה לגמרי ממצואותה של התלמה עצרת האומות המאוחדות ב-29 בנובמבר 1947.

חדבר השני, שאנחנו מביעים את צערנו עליו, הוא שהצעותיו אינן

5.7.1948

נאום משה שרת

doc00626e

מביאות בחשבון מלא את שתי העובדות החותכות שנוצרו בארץ ושהן
קיימות ועומדות, ואלו הן:

(א) קיומה הממשי של מדינת היהודים ריבונית על פני השטח,

שנקבע בהחלטת האומות המאוחדות;

(ב) שינויים טריטוריאליים נוספים, שחלו בארץ כתוצאה מהצלחתנו

להדוף את החוקפנות של ערביי ארץ-ישראל ושל הארצות הערביות השכנות.

להלן אנחנו אומרים, כי החלטת האומות המאוחדות מ-29 בנובמבר

1947 נתקבלה ע"י העולם היהודי בפשרה, כפשרה קשה, הכרוכה בקרבנות

ובויתורים חמורים מאד מצדנו, כי השטח שנקבע בהחלטה זו הוא בשביל

העם היהודי מינימום, שאינו ניתן עוד לצימצום בשום פנים. לעומת זאת

אנחנו מביעים את ההכרה, כי התוצאות הטריטוריאליים של החלטה 29

בנובמבר 1947 לגבי המדינה היהודית מעוננות עכשיו שיפור לאור הסכנות,

שנתגלו לשלומה ושלמותה של המדינה היהודית כתוצאה מהחקפת הערבים,

ולאחר התוצאות שהשגנו בהדפנו החקפה זו.

אנחנו מוסיפים ואומרים, כי ההסדר הטריטוריאלי שנקבע בהחלטה

האומות המאוחדות, נקבע על-יסוד הנחת עיקרית: חלוקת ארץ-ישראל המערבית

בין העם היהודי לבין האוכלוסיה הערבית של ארץ-ישראל. אך אם הוא

מציע להבליע את החלק הערבי של ארץ-ישראל המערבית בטרטוריה של איזו

מדינה שכנה, הרי הוא מזיז ומשנה לגמרי את כל חרקע של החלטת האומות

המאוחדות, את כל חרקע של שאלת הגבולות. אין אנחנו מרחיבים את

הדיבור בשאלה זו; אנחנו קובעים את העובדה הזאת.

אנחנו רוצים בשאלת ריבוניותה ועצמאותה של מדינת-ישראל. אנחנו

קובעים, שהממשלה הזמנית של מדינת-ישראל לא תוכל להסכים להסגת זכותה

העצמאית והריבונית הגמורה של האומה הישראלית כמדינה חפשית. אמנם

השאיפה והמדיניות של המדינה הזאת, ותישאר - להגיע ליחסים של שכנות

5.7.1948

נאום משה שרת

doc00626f

טובה, שלום ושיחוף-פעולה אמיץ ככל האפשר, בכל שדות הפעולה, עם השכנות שלה. אבל ההסדרים הבינלאומיים, שיהיה צורך להגיע אליהם, כדי לתת חוקף וביטוי למדיניות זו, אינם יכולים לבוא רק בדרך מסא-ומתן חפשי בין מדינות חפשיות וסוברניות, הסגירות להסכם ביניהן כפי שנוח להן.

להלן אנו מתעכבים במיוחד בשאלה הברית הכלכלית. ביסוד הצעותיו

של המתווך בעניין הברית מונח בראש וראשונה האחדות הכלכלית; אמנם נאמר: גם לחיאום מדיניות-חחוף. אנחנו אומרים, כי נציגי העם היהודי הסכימו אמנם לתכנית של ברית כלכלית מסויימת, כשקיבלו על עצמם החלטה 29 בנובמבר, וחרינו מוכנים לכבד הסכם זה. במה דברים אמורים - אם כל ההנחות, שעליהן הושחתה החכמה ההיא, יתקיימו. מהצעותיו של המתווך יש לראות, כי אין הנחתו כזאת, אלא הוא מציע לנו שוחף אחר לגמרי. אנחנו מוסיפים, כי השוחף שהיה לעינינו בשעה שהסכמנו לברית כלכלית הוא שונה מהשוחף, שמדובר עליו עכשיו, הכלית שינוי, הן בממדיו הגיאוגרפיים והן בזהותו המדינית; את ההסכם שהוא איננו יכולים בשום פנים לקיים לגבי השוחף החדש המוצע. מדינת-ישראל רואה את זכותה, לכרות ברית כלכלית או אחרת עם איזו ארץ שהיא, כבלתי-מסוייגת, והיא תשחמש בזכויותיה הסוברניות לתחלים ולקבוע את יחסיה עם שכנות או שכנותיה.

אנחנו מדגישים במיוחד את שאלת העליה. אנחנו מדגישים את התנגדותנו הנמרצת לכל צימצום שהוא בעצמאותו ובריבונותו של ישראל לגבי מדיניות העליה. אנחנו אומרים, שהחופש הגמור לקבוע את ממדי העליה והרכב העליה - היה עיקר-העיקרים בחביעה העם היהודי למעמד ממלכתי ולמקום שהעולם הבינלאומי קבע לנו, וזה הוסיף למשקלה המוסרי ולדחיסותה המעשית של חביעה זו; העולם הבינלאומי הכיר בזכות העם היהודי למדינה, ולא תוכל להיות שום שאלה שאיזו ממשלת-ישראל שהיא מסכים לאיזו הפחתה מסמכותה המלאה בעניני העליה, או לאיזו שחפוח שהיא עם איזו ארץ או גוף בינלאומי בענין זה.

בשאלת ירושלים אומרים אנחנו: נפגענו פגיעה עמוקה ע"י

ההצעה להסגיר את ירושלים לשלטון ערבי, ואנחנו רואים הצעה זו כהרחבת אסון; אנחנו אומרים כי המחשבה, שהסגרת ירושלים לשלטון ערבי עשויה לחרום חרומה לפתרון של שלום, מעידה על התעלמות גמורה מההיסטוריה ומהעובדות העיקריות שבמציאות; התעלמות מהקשר ההיסטורי של היהדות עם ירושלים, מהמקום היחיד במינו שירושלים תופסת בחולדה היהודית ובחיי העם היהודי כיום; התעלמות מהעובדה, שבזמן פרוץ המאורעות היו היהודים שני שלישים של האוכלוסיה בירושלים, וחלקם עלה במידה ניכרת עם הפינוי הערבי; מהעובדה, שכל ירושלים החדשה (חוץ לפינוי אחדות, זעירות, יוצאות סן הכלל) - נמצאת עכשיו ברשותנו; גם מהעובדה, שהאומות המאוחדות, לאחר עיון מעמיק וממצה בשאלה זו, וכחוצאת מאחדות דעות מוחלטת בקרב האומות הנוצרות, החליטו שירושלים צריכה להיות תחת משטר בינלאומי. הממשלה הזמנית מוריעה למתווך, כי העם היהודי, מדינת ישראל ויהודי ירושלים לא יסלימו בשום פנים עם הנסיון להשלים את הערבים על ירושלים, ואחת היא מה תהיה האוטונומיה המוניציפאלית או חופש הגישה למקומות הקדושים, שאפשר להבטיח באופן פורמאלי, - ויעמדו כנגד הסלח סרוח ערביה בכל הכוח שיסנו ברשותם. אנחנו מצטערים להודיע, כי ההצעה המדהימה הזאת, המאמצת את שאיפתם של הערבים והפוצעת את לבם של היהודים, מוכרתה להביא לידי חוצאת הפוטם ממה שהתכוון - השכנת שלום בירושלים.

אנחנו מסתפקים בחשובות הנקודות העיקריות. איננו רואים צורך לעסוק על הפרטים. אנחנו אומרים, כי חננו מקווים, שהעיון בביקורת שלנו, הדוחה את המסקנות העיקריות שלו, יביא אותנו לידי שינוי גמור בגישתו אל כל העניין. זוהי חשבתנו המבוססת על מסקנות והחלטות מסוימות, שנוסחו אתמול בישיבת הממשלה. נדמה לי שבתחום זה נתקבל חכל פה אחד, והחשובה הזאת תימסר בכתב בתחילת השיחה, אם המתווך ירצה בשיחה. בשבילנו אין מה להוסיף על המכתב הזה; אם הוא ירצה לשאול -

5.7.1948

נאום משה שרת

doc00626h

נסביר לו עמדתנו באופן מפורט יותר. יכולות להיות שאלות שונות שהוא יעורר, שאינן כלולות במסמך זה. הממשלה ביררה גם את הנקודות האפשריות האלה, ויש הדרכת מסויימת, כיצד לנהל את השיחה עליהן - שאלת החזרת הערבים, שאלת יפו, שאלת חילופים או אי-חילופים של סריסוריה וכו'.

בינתיים נהחדש משהו מאז הישיבה של הממשלה, והדבר הזה כבר נחפרס; אמנם לא הגיע עדיין לישיבה זו, אבל זה כבר נחלח העחונות. קיבלנו היום מן הרוזן שני מסמכים; הוא שואל אותנו, אם אנחנו מוכנים להאריך את התפוגה לזמן שיוסכם עליו. במסמך אחד הוא מדגיש שאי-הארכת התפוגה תעשה רושם מכאיב מאד בעולם, ואין ספק שחגורר אחריה החלטה של מועצת-הבטחון על הצעדים, שיש לנקוט לגבי המצב בארץ. במסמך השני יש הצעה מצדו להיכנס לדיון על פירוזת (דימיליטאריזאציה) של ירושלים. לא מדובר שם על הוצאת כוחות-צבא או נשק, מדובר על אי-הכנסת כוחות צבא ונשק. יש לזכור ולחשוב גם על מה שלא נאמר במסמך. בעל-פה הוגד לנו, כי יש לחבין שהוא מסר את הדברים האלה לפירסום. ויש גם הצעה של פירוז לגבי נמל חיפה ובתי-הזיקוק.

אני רואה את עצמי פטור מלהיכנס בניחוחם של הדברים האלה. אנחנו יודעים, שהערבים דחו את הצעותיו והציעו הצעות שכנגד, שאין אנו יודעים מה הן, אך אני מניח שזוהי חזרה על הדרישה והחביעה על ארץ-ישראל במדינה ערבית ללא הכרה במדינה היהודית, אלא שחלק ידוע או חלקים ידועים ישמשו "מדינה אוטונומית יהודית" בחוף המדינה הערבית.

המתווך בלי ספק יסתמך על הדחיה הערבית בעל הובחה לאובייקטיביות ולנייטרליות שלו, באשר הצעותיו הן באמצע, בין שני הצדדים. ואנחנו נצטרך להדגיש, כי זה אינו אומר כלום, באשר הוא עכשיו חוזר לפשרה בין פשרה לבין התנגדות מוחלטת לכל פשרה.

5.7.1948

נאום משה שרת

doc00626i

אנחנו רואים בהצעותיו עקבות ברורים של השפעת ה"פוריין אופיס"
 הבריטי. אפשר להגיע לאותן המסקנות מתוך מחשבה חפשית ולא או־דווקא
 על-פי איזו לחישה מעבר לים. אבל אנחנו מכירים את "כתונת הבן"
 בהצעות אלה, שהן אמנם בנויות כאילו על הכרה במדינת יהודית, אבל מתוך
 קיצוצים בריבונותה, - בשטח הכלכלי ובשטח העליון, - עם חילופי שטח
 בין חנגב ובין חגליל המערבי, זאת אומרת - צימצום ניכר מאד של השטח
 הכולל של המדינה. יש לנו ידיעות מארצות-הבריה, שאינני יודע עד כמה
 הן סבוסטות, כאילו ה"סטיים דפארטמנט" אינו חומך בהצעות אלה. לעומת
 זה יורקים אנו שיש ב"סטיים דפארטמנט" חוגים החושבים ברצינות על
 חילופי חנגב והגליל המערבי.

אומיה, מכיון שחשיבה האחרונה של הממשלה נחקיימה אמש, וההצעה
 על פירוז ירושלים נחקבלת רק היום, מרם דנה הממשלה בהצעה זו.

הערות לשמחתפים בוכות

- (א) זאת הפעם השניה שחוקפים את שר-החוץ על שחכריו על "זיקה
 למערב". הכרזה כזאת לא נשמעת ולא תיחה, וחברי סיעה ידועה יכלו לחסוך
 לעצמם את מאמץ הדיבור בענין זה. מה שאמרחי בהזדמנות מסויימת היה,
 שלא נוכל לקבל סיסמה של זיקה לצד מסויים. אנחנו נזקקים גם למזרח וגם
 למערב, לא נוותר על קשר למערב, אבל היסודות שלנו מושתתים על האו"ם.
 (ב) כנראה נפלה איזו אי-הבנה מצד מר רפסור, כשציינן שהפעם שמענו
 עיקרי דברים, והוא מקווה כי בפעם השניה נשמע את פרטי הדברים. אני
 מסרחי את הצעות ברנאדוט ביות פירום משמסרו לנו, כי הוספתי על חתורת
 שבכתב גם חורה שבעל-פה.

עלתשובת הממשלה להצעותיו של המתווך מטעם או"מ

5.7.1948

נאום משה שרת

doc00626j

כן תבע סר רפסור מאחנו את עלבון הנגב. אנחנו אמרנו
שהשטח, כפי שנקבע בהחלטה ה-29 בנובמבר - הוא המינימום, שבשום
פנים לא נצמצם אותו. דבר זה נאמר בחשובה להצעה מסויימת, והרי
הדברים ברורים.